

СУ "Св. Климент Охридски"

Катедра "Социална, организационна, клинична и педагогическа
психология"

Мартин Валентинов Колев

Дисертационен труд на тема:

**„Ментализационни процеси при тревожно-
депресивна симптоматика.
Любопитство и вдъхновение“**

АВТОРЕФЕРАТ

За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Научен ръководител:
доц. д-р Павлина Петкова

София

2020

Дисертационният труд е обсъден и насочен към защита пред Научно Жури от катедра „Социална, организационна, клинична и педагогическа психология на 9.09.2020г.

Материалите по защитата са на разположение в 60 кабинет на Ректората на СУ“Св. Кл. Охридски“.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 23 ноември 2020г. от 11ч.

Увод

Ментализирането е исторически синоним на концепцията на Фройд за т.нар. от него "bindung", а именно процесът на свързване на идеи една с друга с цел създаване на по-устойчиви форми, водещ до установяване на асоциативни пътища, с цел адаптация към външната реалност посредством създаване на устойчиви репрезентации на себе си и другите. Идентифицирането на този еволюционен психичен апарат може да бъде проследено в идеите на Спиноза, Аристотел, Джордано Бруно и др., но в 80-те и 90-те години на 20в. Барон-Коен, Питър Фонаги и Антъни Бейтман операционализират термина, придавайки му съответно научно-изследователски и клинични характеристики, наречени съответно „теория на ума“ и „рефлексивно функциониране / ментализиране“. Операционализирането води до съществена промяна в смисловото дефиниране на процеса, който вече се разглежда като „да държим ум в ума си“, „да мислим за мисленето и чувствата си“, „да имаме разбиране за причинно-следствените явления“, „да разбираме неразбирателства“, „да се доверяваме за реалното съществуване на субективни интерперсонални конструкции“ и др. Процесът включва капацитетът ни да мислим и да сме рефлексивни върху собствените си психични състояния, изградени от спомени, чувства, желания, намерения и вярвания, разбирането на които подпомага „обличането“ на преживявания в думи и дори интуитивното разпознаване на това „какво ми се случва“/“какво се случва на другия“.

Добре развитото ментализационно функциониране позволява на човек да е в осъзнатост за репрезентационната природа на ума във връзка с реалността, подчертавайки както когнитивния, така и афективния живот. Хората с висок ментализационен капацитет демонстрират значителна устойчивост пред стресови събития и притежават добре изградени перспективи към живота си, от които могат да се облагодетелстват като се свързват с грижещи се и подпомагащи хора.

В хуманитарното поле на психологията, явленията вдъхновение, любопитство, желание за изследване не са често срещани и принадлежат исторически на мистичните кръгове и религиозните общности, разчитащи на тези добродетели най-вече за просветление. Тоест, те се явяват повече активни практики отколкото психологически конструкции.

Ментализация и ментализационен капацитет

Ментализацията като функция и конструкт е дефинирана като специфична форма на въображаема психична активност, свързана с възприемане и интерпретиране на човешките поведения като свързани с психични състояния, мотивирани от намерения – напр. нужди, желаниа, чувства, вярвания и цели (Allen, 2008, Allen & Fonagy, 2006; Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998). Ментализирането включва както когнитивен, така и афективен аспект (Slade, 2005); с други думи-мислене за чувствата и мислене за мисленето (Fonagy, Steele & Steele, 1991; Fonagy & Target, 1997).

Ментализирането включва процес на трансформация, с привкус от концепцията на З. Фройд за т.нар “Bindung”, на англ. “Binding” или „свързване“(Freud, 1911). Това е Его функция, която трансформира незабавните физически количества с асоциативни психични такива, с цел ограничаване на свободния поток от възбуди. Този процес се случва посредством свързване на идеи една с друга, създавайки по-устойчиви форми и водейки до установяването на асоциативни пътища, част от вторичния процес на преработка, с цел адаптация към външната реалност със създаване на устойчиви репрезентации на себе си и другите (Freud, 1911; Laplanche & Pontalis, 1973; Lecours & Bouchard, 1997).

Теорията на У. Бион (1962) за контейнер/съдържимо (container/contained) също осигурява основа за концепцията на ментализацията. Бион (1962) прилага тази своя идея към взаимоотношенията „майка-дете“, предполагайки, че бебето получава притискащи и примитивни усещания вследствие стимулацията отвън, които не може да преработи и използва майката като хранилище за преработка. Това се оказвало възможно само ако майката е в състояние на т.нар „бленуване“ (reverie), позволявайки си да толерира суровите преживявания, β -елементи, проецирани в нея от детето, трансформирайки ги в α -елементи, които са по-поносими за бебето, и придавайки смисъл на чувствата на себе си и другите. Само през функцията на този процес детето може да придаде смисъл на суровите си емоционални преживявания. Персистирайки във времето, този процес на постепенно разбиране в контекста на отношенията с грижещия се, детето ще/би интернализирало тази функция и така би регулирало собствените си негативни афективни състояния (Bion, 1962; Fonagy, 1999; Fonagy et al.,

2003; Holmes, 2006). С други думи, детето ще развие капацитета си да ментализира.

Теорията на привързаността на Джон Боулби (1969) поставя революционната идея за връзката между детето и първичния грижещ се. Той предложил идеята, че посредством повтарящи се интеракции в диадата майка-дете малкото започва да развива психична репрезентация, вътрешен работен модел на ума (ВРМ), който се състои от очаквания за това как майката би отговорила на неговите нужди. Боулби (1969) и Мери Ейнсуърт (1978) поставят родителските фигури като основни детерминанти на сигурността на привързаността на детето, позволявайки му по този начин да развива ментализационните си умения.

Регулацията на емоциите и поведението е съставна част от психичното здраве, което се изгражда в процеса на интеракция между родителя и детето (Матанова, В., 2008). Една от пагубните последици от липсата на сигурна привързаност е хроничната неспособност на детето да модулира емоции, поведенчески модели и импулси.

Fonagy, P., Target, M. (1997) твърдят, че „когато майката рефлектира или отразява тревожността на детето, това възприятие организира детското преживяване и то „знае“ какво чувства”. Ментализационната теория постулира, че несигурните репрезентации на привързаността са свързани с дефицити в умението на детето да декодира емоционалните сигнали-собствените и тези на другите. Сигурните репрезентации предполагат по-добро разбиране на психичното състояние на другия. П. Фонаги говори за ментализационния капацитет като за способност за „рефлексивно функциониране”. Това е способността да мислиш за собствените си вътрешни състояния и за тези на другите.

Марти (1968) приема ментализацията за функция осигуряваща стабилност и предотвратяваща по-нататъшна дезорганизация вътре в системите на преживяване и съществуване. Ментализирането осигурява флуидност на употребата на асоциации, свързвайки възбудите и подтиците с вътрешни репрезентации (Marty, 1990; 1991). Лукет (1987) продължава тази теоретична традиция, виждайки нива на ментализационните процеси, като първично ментализиране – липса на ментализиране и вторично ментализиране – символично ментализиране, организиращо различните форми на мислене и свързано със сензорната информация и първичния несъзнаван процес, който се наблюдава в сънищата и играта (Luquet,

1987). Лекорс и Бушар (1997) смята ментализацията за антитеза на т.нар. „оперантно мислене“ – мислене откъснато от афект. Ментализацията преди всичко е процес на трансформация посредством предсъзнаваната Его активност и функция, която променя, задържа и развива основните соматични или моторни подтици и преживявания, базирани на афективни подбуди в психични съдържания.

Психоаналитичните теории, отчитащи емоционалното отразяване като критичен елемент в развитието, наименоването на преживяванията и съхраняването на афективните явления на детето, представляват афективния компонент на ментализацията, докато теорията на привързаността се заминава по-активно с изследвания и проучвания относно когнитивните компоненти и характеристики на ментализацията, които ще бъдат описани по-долу.

Теорията на ума и ментализирането като когнитивен капацитет

Ментализационният процес включва и когнитивен капацитет, който намира основата си в прословутата теория на Барон-Коен наречена „Теория на ума“. Важно е да се отбележи, че теоретизирането на ума не е основен акцент в това научно формулиране. По-скоро става дума за теоретизиране на процеса как един ум може да осмисли и теоретизира друг ум.

Ментализацията като интеракция между афективни и когнитивни компоненти

Първото експлицитно формулиране относно ментализация, включващо както афективен така и когнитивен компонент е базирано на наблюденията и идеите на Марти (1991) при работата с клинични соматизационни разстройства, които той класифицирал като „откъснати от афективно разбиране“ (Bouchard & Lecours, 2008; Holmes, 2006; Marty, 1991). Слейд (2005) обобщил тази концепция в психоаналитичен контекст, като включваща когнитивен процес - поемане на перспектива, позволявайки на човек да разбере какво другия вярва и афективен процес – начин, по който човек може да регулира и съдържа собствените си емоционални състояния, както и тези на другите.

Сравнително скоро, изследвайки социалните и когнитивните компоненти на ментализирането в невро-изобразителен контекст, Питър Фонаги и Патрик Люитен (2009) считат ментализационния процес за

мултидименсионален конструкт. Предложението им към изследователския подход е ментализацията да бъде характеризирана в четири взаимосвързани полярности: Когнитивно – Афективно; Фокусирано върху себе си – Фокусирано върху други; Интернализирано-базирано – Екстернализирано-базирано, Автоматично/имплицитно/Контролирано/експлицитно.

Обсъждайки когнитивно/афективната полярност, Фонаги и Люитен отбелязват, че когнитивното процесирание при ментализиране разчита на същия механизъм, активиращ се при задачи провокиращи активацията на теорията на ума, включващи репрезентации за отношението на себе си и другия. Паралелно на това бива разгледан и афективния процес на ментализирането, които разчита на емпатийната система и репрезентациите на емоционалните състояния на себе си и другия, където репрезентациите за емоциите на другите са базирани на ефекта, които тези емоции мислим, че имат върху нас (Fonagy & Luyten, 2009).

Второто измерение и полярност разграничава между капацитетите за себerefлексивност, различни но свързани с капацитетите да се ментализират другите. Тази идея се свързва комфортно с наблюдението, че ментализирането отразява капацитета да се отбелязват и осмислят динамичните промени в чувствата и намеренията, основани на интерперсонални ситуации.

Третата полярност е относно вътрешните компоненти, като мислене за мисли и чувства, но и за външните елементи, като поддържане на устойчиво внимание към черти и белези отразяващи психични състояния за себе си и другия.

Експлицитното ментализиране се теоретизира като по-съзнавано и контролирано, като пряк отговор на мисленето за психични състояния, докато имплицитното ментализиране се случва по-автоматично, като например интуитивно отразяване афектите на другите и по естествен начин държейки другия в ума си, разчитайки на вътрешни и външни черти. Въпреки че този процес е автоматичен и извън полето на осъзнаването ни, Алън (2003) подчертава, че психично усилие е необходимо, за да може човек да е емоционално в акорд и достъпен. В обобщение, ментализационният капацитет позволява на човек да разбере психичните състояния на себе си и другия, за да може да си обясни видими поведения (Gergely & Unoka, 2008; Target & Fonagy, 2000).

Хиперментализация и хипоментализация

Хиперментализацията се характеризира с нарушаване на диференциацията между себе си и другите и дефицит в интеграцията на афекта и когницията. „Пълноправното“ ментализиране може да се разглежда като защита срещу масивен афект, който има капацитет да претовари системите на възприятие, обработка и синтез. Концепцията за ментализация съчетава аспектите на теорията на ума с теорията на привързаността и концепциите за развитието, влияещи на регулаторния капацитет и т.нар. „епистемологичното доверие“ (Fonagy & Allison, 2014; Fonagy, Luyten, & Allison, 2015), а именно капацитетът да знам, че мога да позволя на някого да ме научи на нещо.

Въпреки че ментализацията и теорията на ума споделят позицията на разбиране на психичните състояния на другите, ментализацията е повече процес-ориентирана откритост и любопитство, докато теорията за ума е повече продукт-ориентирана към точност в разбирането на психичните състояния на другите (Woynowski, 2015).

В опит да се разбере как изглежда „доброто“ ментализиране, Bateman, Bales и Hutsebaut (2014) създават неформална оценка на ментализационни черти в рамките на четири теми от процеса на ментализация на индивида.

В pretend mode, клиенти с депресивна симптоматика могат да изпаднат в състояние на хиперментализиране, което трудно да се разграничи от истинското ментализиране. Хиперментализационният режим на “pretending” се наблюдава в ситуации когато пациентът става прекалено аналитичен, повтарящ се и изразяващ се предимно познавателно и вън от основния афект. Хиперментализиране може да се наблюдава и когато пациентът изпитва затруднения при смяна на перспективи и преминаване от фокус върху себе си към фокус върху другия или обратно (Bateman et al., 2012).

Хипоментализирането от своя страна се характеризира със занижени нива на ментализиране, тоест по-малко от необходимото за изграждане на континуитет на разбиране на причинно-следствените явления, влиянието на действия и поведения върху интерсубективните състояния и разбиране на неразбирателства. Този компонент на ментализирането не е засегнат в литературата колкото хиперментализирането тъй като създава по-малко

трудности за хората, може да бъде по-успешно стимулиран в клиничната и терапевтична практика до режим на „по-пълно ментализиране“. Част от процеса е свързан с не-активацията на системата на привързаност и афективното ядро на конкретния контекст и човек/хора в дадена ситуация.

Невробиология на ментализацията

Както може да бъде проследено дотук, ментализационният капацитет не е вроден компонент, а по-скоро развитиен процес, тясно свързан с ранните отношения на привързаност и отразяването, което детето получава от първичния грижещ се (Fonagy et al, 1991).

Физическата или психическа травма в ранна детска възраст оказва влияние върху развитието на определени мозъчни структури, свързани с регулацията на емоциите и поведението (Nadeau, M. E., Nolin, P., Chartrand, C., 2013). Алън Шор (Schore) (Schore, L. M., Tetrick, L. E. (1994) твърди, че „дяловете от мозъка, които отговарят за ранния процес на привързване са “най-пластичните в главния мозък”, което позволява реорганизация им през целия живот” (по J. Cassidy, 2001).

Ранните емоционално натоварени комуникации повлияват съзряването на дясната хемисфера, т.н. "емоционален мозък." Реципрочните визуално-лицеви, слухово-прозодични, тактилно-жестови невербални комуникации са биологичното ядро на привързаността между детето и основния грижещ се. Тези емоционални връзки разширяват развиващите се мозъчни регулаторни системи на бебето. Schore смята, че емоционално натоварените взаимоотношения променят развиващото се дясно полукълбо, което за останалата част от живота е доминиращо за невербалното, холистично, спонтанно обработване на емоционалната информация и социалните взаимодействия. (Schore, A. N., 2018). Това дава възможност на организма да регулира влиянието и предизвикателствата на средата и по този начин формира емоционална устойчивост и благополучие в по-късните етапи от живота (Schore, 1994, 2003, 2012, 2014, 2018). Структурата и функцията на мозъка се оформят от социални интеракции, особено тези, които включват емоционални връзки. "Самоорганизацията на развиващия се мозък се осъществява в контекста на взаимоотношения с друг аз, с друг мозък" (Schore, 1996).

Имайки предвид йерархичната организация на мозъка, Schore предполага, че емоционалната обработка в лимбичната система се оформя

от привързаността (Schoore, 2000 , 2005). Дясното полукълбо (повече от лявото) е свързано с лимбичните и субкортикалните области и че функционалното съзряване на лимбичната система е значително повлияно от ранното социално-емоционално преживяване. Невроната на емоционалната лимбична система са йерархично организирани "контролни системи" в дясната амигдала и десния орбитофронтен кортекс (Schoore, J. R., Schoore, A. N., 2003, 2008, 2012, 2013).

Изследванията в последните десетилетия се насочват към биологичната основа на родителското ментализиране и по-специално ролята на окситоцина, присъстващ най-наситено около събитията на раждане и кърмене, а именно ситуации, в които майката е психично настроена спрямо детето (Buchheim, Heinrichs, George, Pokorny, Koops, Henningsen, O'Connor & Gundel, 2009; Strathearn, Fonagy, Amico & Montague, 2009). Този хормон улеснява капацитета на майката маркирано да отразява вътрешното състояние на детето, позволявайки си да се дистанцира от наблюдаваното чувство, разчитайки повече на отражение за това какво би могло да се случва с детето. Това позволява на детето да види огледало на себе си, осигурявайки си по-добри подходи за справяне и резилиънс, когато се сблъсква с дистрес (Fonagy et al., 2011).

Префронталната кора ръководи повече когнитивните аспекти на ментализирането, докато афективните се свързват предимно с функцията на вентромедиалната префронтална кора. Относно себефокусирано/фокусирано към другия ментализиране, разполагаме с данни от изследвания за активация на два отделни механизма. От една страна се наблюдават висцеромоторните центрове на мозъка и системата от огледални неврони, които управляват емпатийния отговор, който човек има в зависимост от репрезентациите си към дадена ситуация. (Ripoll et al., 2013, Lombardo et al., 2010). Тези зони, които в класическата неврофизиология се разделят на моторни и сензорни, всъщност както морфологично, така и функционално са неразривно свързани както помежду си, така и с други структури на мозъка. В мозъка съществува система от неврони, кодираща собствените предметни действия на индивида и придаващи функционален смисъл на окръжаващото ни пространство. G. Rizzolatti нарича тези неврони огледални и смята, че те са „способни да класифицират постъпващата сензорна информация на основата на спектъра от потенциално достъпни действия, извън

зависимостта от това ще бъдат ли тези действия осъществени или не.” (Rizzolatti, G., Sinigaglia, C., 2008). Този капацитет се установява в ранното развитие и е базиран на базови функции, несъзнавано интернализиране и копиране, повтаряне на емоции. Втората система, придаваща психични състояния е по-абстрактна по природа, изграждаща се в юношеството на основата на интерперсонални взаимоотношения (Luyten & Fonagy, 2015). Тя включва мозъчни региони, отговорни за поемането на перспектива и някои когнитивни задачи свързани с представата за ума на другия (Gweon, Dodell-Feder, Bedny, & Saxe, 2012).

По отношение на третата полярност, вътрешно-базирано/външно-основано ментализиране, намираме изследователска работа, която свързва вътрешно-базирания процес с мозъчните полета отговорни за активната рефлексия, най-вече средната фронтпариетална мрежа. Вторият компонент от полярността, външно-базираният, е свързан с интерпретацията на лицевото изражение и експресия и активира латералната фронтотемпоропариетална мрежа и темпоралните полета, отговорни за по-слабо контролируемите процеси. Това може да бъде обосновано с развитийно проследяване на ранните житейски етапи при човека, където виждаме как децата разчитат повече на външни белези на грижещите се, а родителите разчитат повече на поведението на детето, за да им помогнат да си обяснят психичните състояния и вътрешни светове на себе си и другия; това обяснява и автоматичността на процеса и функцията му.

Относно четвъртата полярност – имплицитното съотнесено към експлицитно ментализиране. Имплицитното ментализиране служи в еволюционен смисъл за оцеляване под формата на „четене на умовете на другите“, за да можем и за да знаем как да отговаряме. Експлицитния вариант на това разбиране се формира в по-късните етапи на развитието, между 4-тата и 6-тата година от живота, основано на езиковото разбиране (Scott, & He, 2010; Beeghly & Cicchetti, 1994; Gweon et al.). Колкото по-контролирани са аспектите на ментализирането толкова повече ги свързваме с корективни реакции към разбирането, най-често в ситуации на стрес или заплаха. Така се осигуряват по-точни интерпретации на психичните състояния посредством балансиран анализ на перспективи, включващи мозъчни центрове за упражняване на усилен контрол (Luyten & Fonagy, 2015). Авторите теоретизират как психопатологични явления могат да се развият от временни дефицити в експлицитното

ментализиране; така всяка от двете полярности се свързва с различни неврологични основи.

Подчертавайки различията между полюсите в четирите измерения на ментализирането се поражда въпросът как човек превключва от едната към другата, от по-автоматизирано към по-контролирано ментализиране? Два основни задействащи механизма биват обсъждани: заплашващи ситуации, включващи механизма на борба-бягство и системата на привързаност. Именно поради това се счита, че системата на привързаност и историята ѝ играе роля в регулацията на афективните нива посредством превключване от автоматично в контролирано ниво. Това е важен компонент в изследването на травмата и наблюдаваният ефект на занижаване границата на превключване след излагане на травматично преживяване. Причината е активация на амигдалоидния комплекс като отговор към стрес или страх/ужас.

Това разбиране за невробиологичната основа на ментализацията бива използвано в практическите аспекти на ментализационно-базираната терапия (МБТ). Основна взаимовръзка между вече разгледаното развитие на ментализационните капацитети се установява с т.нар рефлексивно функциониране в контекста на отношенията на привързаност, което взаимодействие се установява в детството към и с първичните грижещи се.

Развитие на идеята за рефлексивното функциониране

Фонаги и колеги развиват своя концептуализация за ментализацията като опит да обяснят вътрегенерационното прехвърляне на компоненти на привързаността. Концепцията се развива по време на изследване на метакогнитивното функциониране и флуидност/кохерентност на отношенията на привързаност в продуцирани наративи от майки и бащи (Fonagy et al., 1991). Рефлексивното функциониране е операционализиран конструкт на проявата на вербално описание при ментализиране в контекста на привързаността и свързаните с нея взаимоотношения и наративи.

Изследователите дефинират Рефлексивното функциониране като умението на първичния грижещ се да приписва чувства, мисли и желания подлежащи както неговото така и поведението на бебето. Това се свързва и с умението психичните състояния на бебето да бъдат държани в ума на първичния грижещ се и неговите/нейните психични състояния по не-

защитен начин, за да се позволи на детето да изследва и разбере вътрешния си свят посредством представата на първичния грижещ се за него (Fonagy et al., 1991; Fonagy, 2008; Slade, 2005). Разширявайки теорията за несъзнавания ум Фонаги и Тарже дефинират Рефлексивното функциониране като „познание за природата на преживяванията, които пораждаат конкретни вярвания, съответни на тях поведения, познание за желаниа в очакваната транзакционна взаимовръзка между вярвания и емоции, характеризиращи конкретна развитийни фази от взаимоотношенията“.

Като част от изследването скалата за Рефлексивно функциониране бива развита посредством внимателно изследване на наративите относно привързаността при възрастни, фокусирано върху наличието или отсъствието на съответна употреба на език назоваващ психични състояния, съпоставен към историята на привързаност на родителите с техните фигури на привързаност (Fonagy et al., 1991; Steele & Steele, 2005). Рефлексивното функциониране се разглежда като определящо се от 4 основни типа психично функциониране: Осъзнатост за природата на психичните състояния; Експлицитно усилие да се открият психични състояния подлежащи поведението; Разпознаване на развитийните аспекти на психичните състояния; Разпознаване на психичните състояния във взаимовръзката с интервюиращия.

Фонаги и колегите му (1991) били първи в заключението, че родителите с по-устойчиви отношения на привързаност могат по-добре да разглеждат взаимовръзките между хората в контекста на психични състояния и така да осигурят на бебето среда, промотираща развитието на сигурна привързаност.

Рефлексивното функциониране се състои от себе-рефлексивен компонент и интерперсонален такъв. Гриненбергер и Кели подчертали, че критерият за рефлексивност не е само да бъдат разпознати психични състояния при себе си и другия, но и налична осъзнатост за взаимовръзката между психични състояния, подлежащи поведението на себе си и поведението на другия (Grienenger, Kelly & Slade, 2005).

Един от най-важните компоненти на Рефлексивното функциониране е неговата централна роля във вътрегенерационното прехвърляне на привързаността в поколенията, тъй като основното откритие било, че

връзката между привързаността на възрастния и детето изчезва когато Рефлексивното функциониране бива „под контрол“ (Slade et al., 2005).

Ролята на ментализацията в развитието на усещането за „Себе си“

Рефлексивната функция бива разглеждана от Кацнелсън като обединяваща в себе си две теории (Katznelson, 2014). На първо място е теорията за социалната обратна връзка (social feedback theory), съсредоточена върху родителското маркирано отразяване на афектите на детето, водещо до интернализация на репрезентацията за себе си и промотиращо себе-регулаторните умения. На второ място се подрежда теорията за психичната реалност, която разглежда три режима на репрезентации, които еволюират към по-интегрирано ментализиране (Fonagy & Target, 1997). Все по-пословичните в ментализационната теория режими са:

- 1) **Психична еквивалентност** като режим на уеднаквяване на външната и вътрешната реалност,
- 2) **Pretend Mode**. В клиничния и професионално-смыслов контекст е важно да се отбележи, че не става въпрос за преструване и/или играене на ужим, а по-скоро за тип претенция на психичния апарат.
- 3) **Телеологична позиция**, посредством която психичните състояния не могат да бъдат репрезентирани вътре в детето и са базирани на отиграни действия във външната реалност.

Ефектите на трудностите и „провалите“ в ментализирането

До този момент от научния обзор и съпоставянето на различните представени компоненти може ясно да бъде проследено развитието на ментализационните капацитети. Изследователите в полето представят минимум 5 полета на взаимодействие и значимост на ментализирането. На първо място се отбелязва връзката между Рефлексивното функциониране, като част от полето на ментализирането и как неговото гъвкаво и настроено спрямо себе си, другия и социалната среда приложение дава полесен достъп до предвиждане на поведението. Второ, Рефлексивното функциониране промотира и поддържа сигурност на привързаността. В думите на Фонаги към проектът „Borderliner Notes“ в сътрудничество с Марша Линехан и Ото Кернбер „Ментализирането генерира привързаност, а добрата привързаност води до по-добро ментализиране.“ Трето поле на валидност е улесняването на разграничение между „очевидното“ и

реалността посредством Рефлексивно функциониране. Четвърто, Рефлексивното функциониране категорично подобрява комуникацията и ред нейни характеристики. И пето, Рефлексивното функциониране позволява създаването на смислени взаимовръзки между вътрешния и външния свят. Ментализирането е необходимо за хората именно поради това, че ги дефинира като хора.

На основа на консистентните открития подчертаващи важноста на развитието на ментализирането и Рефлексивното функциониране в цялата продължителност на живота, Фонаги и Бейтман предложили приложение на този тип мислене в терапевтичен аспект и рамка (Fonagy & Bateman, 2004). Развитието на приложението било наименувано Ментализационно-Базирана Терапия (Mentalization-Based Treatment или MBT).

Аргументирането на важноста на интегрирането на ментализирането в психотерапевтичните условия би могло да се разбере от две гледни точки: някои твърдят, че повечето психиатрични пациенти показват доказателства за неспособност да разберат ума си (Vanheule et al., 2011), докато други представят аргумента на дисфункционалното ментализиране, аргументирайки развитието на този капацитет, но го използва за незаконни средства (Allen et al., 2008; Bateman & Fonagy, 2008). Целта на ментализационно базирани терапии включва акцент върху подпомагането на пациента да признае връзката и преодолее пропастта между тялото / физическата реалност и ума / в основата на психичните състояния (Fonagy и др, 2011.).

Трябва да се отбележи, че концепцията за ментализация е разработена отчасти въз основа на работата на Моран с гранични пациенти, подчертавайки отхвърлянето на мисленето за психичните състояния като симптом на тази психопатология (Fonagy, 1991). Приложението на ментализацията в рамките на клиничната област се основава на пациенти, диагностицирани с Гранично личностово разстройство (BPD). (MBT; Bateman & Fonagy, 2004). MBT за гранични пациенти се основава на идеята, че стресовите ситуации обикновено водят до неуспех в ментализирането (Bateman & Fonagy, 2014). Това се основава на хиперактивация на системите за привързаност като начин за защита от стрес и тревожност, които от своя страна водят до неподходяща и интензивна привързаност към другите от една страна и инхибират невронните мрежи, отговорни за преценката на нивото на доверие, което

имаме от други (Bateman & Fonagy , 2013; Daubney & Bateman, 2015). Въпреки това, когато пациентът с BPD осъзнае, че неговите нужди не са удовлетворени, стратегиите се обръщат, което води до екстремни поведения, оцветени от враждебност и пренебрежителна същност (Bateman & Fonagy , 2013).

Fonagy and Allison (2014) обясняват, че видовете ментализиране, идентифицирани при гранични пациенти, приличат на тези на малки деца, които намират смисъл от своя вътрешен свят, а именно психическа еквивалентност. С други думи, в BPD човек има изкривено чувство за интерсубективност, основаващо се на погрешните предположения, че това, което се случва вътрешно, е точно отражение на физическата реалност, с непризнаване на потенциални алтернативни обяснения за мотиви и поведения. Друг начин на мислене при граничната личност е режимът наужким, в който е невъзможно да си представим мост между вътрешната и външната реалност. И накрая, телеологичният начин на мислене предполага, че човек определя преценката за намерението на другите въз основа на конкретните физически последици от действията им, без друго обяснение. Използването на тези начини на мислене е вероятно да доведе до свръх-възбуда, което прави по-трудно да възстанови баланса в себе си (Бейтман и Fonagy , 2004; Daubney & Бейтман, 2015 г.).

Fonagy and Target (2005) обясняват, че първата стъпка към усъвършенстване на рефлексивните умения е да се насърчи човек да наблюдава афективните психични състояния, които са в основата на поведението. В рамките на терапевтичната обстановка терапевтът помага на пациента да осъществи връзката между вътрешни и външни преживявания, въвеждайки любопитството към собствения и към опита на другия (Allen, 2003). Рапортът или терапевтичният съюз се разглежда като имитираща сигурна привързаност (Skarderud, 2007). Установяването на връзка на привързаност между терапевта и пациента, чрез която първият ще предизвика дискусии за минали и настоящи връзки, както и емоционално натоварени ситуации. Следователно пациентът се насърчава да противодейства на нормалния модел на междуличностно отношение, оцветен чрез хиперактивация на системата за привързаност, като вместо това се подкрепя да остане в ментализираща позиция въз основа на модели, близки до тези, използвани от хора със сигурна връзка. Това обаче е възможно само ако това излагане се извършва постепенно, като се вземе предвид нивото на готовност и прозрение на пациента, за да се избегне

наводнението на пациента с непоносима тревожност (Fonagy & Bateman, 2006). В обобщение, "Специфичното предимство на MBT в този процес може да се фокусира върху едновременното активиране на системата за закрепване и насърчаване на развитието на психологични процеси, които обикновено се инхибират" (Fonagy & Bateman, 2006 г., стр. 425).

Това включва човек да става по-любопитен за своите собствени и чужди психични състояния, вярвания и мисли, свързани с поведението, както и да обсъжда всяко несъответствие, което се усеща по отношение на външните преживявания и вътрешното им афективно изразяване. Доказано е, че това благоприятства развитието на стабилен възглед за себе си и поддържането на оптимални нива на възбуда в отношенията на привързаност. С други думи, работата в рамките на MBT се осъществява предимно в преносни отношения, тъй като терапевтът използва тези чувства, за да изясни на пациента какво може да се случва, насърчавайки ги да придобие ментализиращ капацитет и да стабилизира емоционалната изява (Bateman & Fonagy, 2010; Fonagy & Target, 1998). MBT има за цел да насърчи у пациента любопитство и способност да обмисля алтернативни решения и различни гледни точки за разбиране на една ситуация. (Allen, 2003; 2006).

Вдъхновение

Изследването и формулирането на вдъхновението в единен психологически конструкт получава внимание в началото на 21-ви век. То се асоциира предимно с позитивен афект, демонстрира подобрене в субективното благополучие и интраперсонално прехвърляне на креативни идеи (Thrash & Elliott, 2003; Thrash, Elliot, Maruskin, & Cassidy, 2010; Thrash, Maruskin, Cassidy, Fryer, & Ryan, 2010). Траш и Елиът посочват, че предшестващите вдъхновението процеси са донякъде свързани с индивидуални характеристики и преживявания; в този контекст се смята, че вдъхновението може да се породи както от интрапсихични, така и от външни източници, в най-различни области на функциониране (Thrash & Elliott, 2003).

В 20-те години на миналия век психоаналитичната традиция достига до идята за вдъхновението в опит да формулира механизъм и динамика. Ноулсън (1922) разглежда вдъхновението като „позитивен синтез от несъзнавани идеи, маркиран с интензивна емоция. В сходна идея, Крис (1939) разглежда вдъхновението като нещо, произлизащо от

несъзнаваното. Той сравнил вдъхновението с преживяването на екстаз, посочвайки разлика; в екстаза, процесът завършва с емоционален климакс, при вдъхновението процесът води до активно разработване под формата на създаване. За Роберто Асаджиоли вдъхновението е „конструкт-чадър“, който съдържа в себе си елементи от духовното развитие на хората, които обаче имат корени в психичната и емоционална реалност. За Асаджиоли вдъхновението съдържа специфичните форми на „просветляване“ и „създаване“, като и двете се наблюдават в динамиката между несъзнаваното и съзнаваното поле на психиката. Прехвърлянето от едната в другата психична реалност се разглежда като „процес, при който по-пълно или частично разработени идеи преминават от нивата на социално функциониране и взаимодействие в несъзнаван аспект към полето на осъзнаване. „Създаването“ от своя страна е процесът на разработване на идеите, преди те да са достигнали полето на съзнание. Така създаването е аналогично на зачатие на нов организъм в утробата на майката, а вдъхновението е аналогично на раждането или появата на ново създание. Самото психично (а и физическо) „раждане“ може да се случи в различни етапи на развитието/разработването. В някои случаи продуцираното навлиза в съзнаваното поле формулирано ясно и завършено, екипирано да преследва независимо съществуване, както наблюдаваме при повечето бозайници. В други ситуации обаче появата е в по-скоро сурова, незавършена форма, която се нуждае от доразвиване, допълнително внимание и грижа (понякога дългосрочна), докато достигне адекватна форма. Сходно на процеса на раждане, то може да се случи сравнително бързо, лесно и спонтанно, придружавано от преживяване за радост. В паралелни ситуации, то може да е протрахирано и болезнено.“ Дължината на горечитираното сравнение цели да постави основа за сравнение между идеята на Асаджиоли за придружаващата радост в процеса на сравнително спонтанно „създаване“, идеята на Бион за състоянието на майката под формата на „бленуване“ и идеята на Боулби за отношенията на привързаност, които в добрите си и адаптирани форми носят „взаимно наслаждение“ за първичния грижещ се и детето. Забелязва се частична връзка между конструктите в контекста на човешките отношения, на база предшестващо индивидуално функциониране, обособено отново от интерперсонални интеракции.

Според моделът на Смит (disruption model of inspiration) вдъхновението може да бъде разгледано като произтичащо от теорията на

Mandler за несъответствие на схемите, според която информация несъответна на схемата на функциониране има потенциал да покачва интереса, запомнянето и асоциирането, както и да поставя човека в по-висока убеденост (Yoon, 2013). В тази перспектива вдъхновяването

- 1) нарушава кохерентността и континуитета на психичните схеми,
- 2) отговаря на активирането на мотиви за достъпност, кохерентност и свързаност у съответния човек и
- 3) събужда постижими планирани действия или поне такива, чиято възможност и вероятност може да бъде актуализирана. Тук отново може да бъде забелязана взаимовръзка между рефлексивното функциониране в диадата родител-дете, което крие в себе си вариант на несъответствие на схемите, а именно развиващата се „вътрешна схема“ на бебето, която трябва да бъде разпозната и отразена от майката, без тя да проектира прекалено своята собствена върху него. Тя от своя страна изглежда трябва да влезе в режим на несъответствие, за да избегне подменянето на реалността за детето си. Така се задейства и преживяване за частична несигурност (в добрите случаи водеща до любопитство, в поддисрегулираните, до параноя;) особено при посрещане на афективни реакции от страна на детето, за които няма първоначално очевидна причина. Самият процес на предполагане какво се случва в ума на детето изисква гореспоменатото прекъсване и нарушаване на индивидуалната кохерентност на психичните схеми, за да се влезе в отношенческата динамика на диадата и така да се изгради споделена кохерентност и континуитет на споделеното.

Вдъхновението е своеобразна и в същото време най-висша и свършена форма на активно внимание. Вдъхновението събужда забравени впечатления, мисли и идеи. В резултат на това творческото въображение получава такова изобилие от материал, което в обикновено състояние не може да се получи. Дейността на несъзнаваното в творческия процес е свързана със специално състояние на съзнанието.

Любопитство

Любопитството е комбинация от сензорни и когнитивни процеси, което съпътства желанието да се узнае неизвестното (Kang M. J., Hsu M., Krajbich I. M., Loewenstein G., McClure S. M., Wang J. T.-Y., Camerer C. F., 2009). Концепцията за любопитство в психологията отдавна е

придобила независим научен статус. Първата вълна на изследвания е през 1960 година, но темата остава отворена и до днес. Любопитството е важно за процесите на обучение и развитие за всички жизнени цикли на човека, въпреки че има както положителни, така и отрицателни и дори патологични проявления. Например с любопитството са свързани първите опити за употреба на наркотици. Любопитството в областта на изследователската дейност без спазване на етични стандарти може да доведе до негативни последици. Ако приемем любопитството като когнитивна инициатива, то служи за разширяване на индивидуалните възможности на познанието.

Търсейки психологическите механизми на емоционалната компонента на любопитството можем да отбележим избирателността на възприятието, което подобрява способността на дадено лице към възприемането и обработването на информация, идваща от външния свят. Любопитството може да се разглежда като познавателна активност, т.е. вид готовност, която се проявява като интерес, внимание, сигнали за настройка в началото на работата. податливостта на възбуда и раздразнение, причинено от новостта на околната среда и другите.

Епистемологичното любопитство е стремежът към знание. То се разкрива с помощта на въпроси за това преживяване, дали хората имат интерес към придобиване на нови знания и познавателна обработка на информация, свързана с нови, сложни или нееднозначни стимули. Тези видове любопитство са относително независими един от друг (Grossnickle E. M. (2016); Litman J. A., Spielberg C. D. (2003). Тип изследователско поведение, което е мотивирано от скука или желание за сетивно разнообразие, независимо от източника на стимулация и неговото съдържание, се формулира като разпределено. Такова поведение - проява на разпределено любопитство (diversive) е свързано със стремежа да се намери информация, необходима за решаване на конкретен проблем (Berlyne D. E, (1960).

Проблемът за любопитството реално е в контекста на мотивацията- в основата на търсене на знание, решаване на интелектуални задачи, обучение, развитие на идентичност. Емоционалната компонента на любопитство, неговият фокус често е свързан с вътрешната мотивация на човека, значението на която е толкова важно в обучението и професионалната дейност.

В един по-широк личен контекст на липса на любопитство може да бъде защитна реакция за редукция на тревожността. Допълнително проучване на любопитството ще помогне да се разкрие как идеите за любопитството влияят на реалното познавателно поведение, съществуват ли на любопитство, тъй като много от характеристиките на любопитство са социално приемливи.

Изследванията на любопитството са претърпели два основни периода. Първият, през 60-те, се фокусира главно върху психологическите основи на любопитството. Вторият през 70-те и 80-те години е посветен на опитите за измерване на любопитството и оценка на неговата размерност. През първия период така и не беше отговорено на въпроса защо хората доброволно търсят любопитството. Нов подход интерпретира любопитството като форма на когнитивно предизвикани лишения. Любопитството последователно се признава като критичен мотив, който влияе върху човешкото поведение както в положително, така и в негативно отношение. Той е идентифициран като движеща сила в детското развитие (напр. Stern, 1973, Wohlwill, 1987) и като един от най-важните опори за образованието (Ден, 1982). Любопитството играе роля на основен тласък за научното откритие (Koestler, 1973; Simon, 1992). Но любопитството се свързва и с разстройства в поведението като воайорство, прием на наркотици и алкохол (Green, 1990), ранни сексуални експерименти (Cullari & Mikus, 1990 г.) и някои видове престъпления.

Фройд също определя любопитството като „жажда за знание“ (1915). Той вярва, че любопитството е продукт на сублимираното инфантилно сексуално изследване, което възниква между 3 и 5 годишна възраст, когато детето започва да свързва удоволствието, предизвиквано от генитална манипулация с импулс. Когато под социален натиск, сексуалното изследване е изоставено, то идва сублимирано по един от трите начина. При невротично инхибиране, мисловните процеси на индивида обикновено се блокират от репресивният апарат, едно от последствията от което е тази любознателност. Като алтернатива може да се прояви остатъчно сексуално любопитство като натрапчиво размишляване. Сексуалното любопитство може да бъде сублимирано директно в обобщено любопитство към света. Той разбира последното като „най-рядката и най-съвършена“ сублимация, но отбелязва, че „изследванията стават до известна степен натрапчиви и заместител на сексуалната активност“.

У. Джеймс разграничава две разновидности на любопитството: тип, който се характеризира с „податливост за това, че съм развълнуван и раздразнен от обикновена новост на средата“ (Джеймс, 1890/1950) и "научно любопитство", насочено към специфични елементи на информацията. Тези два вида на любопитството и до сега присъстват в съвременните класификации. В началото на XX век започва бихевиористичната ориентация, насочена към широк спектър от поведения.

Любопитството е значително свързано с ефективност, лоялност, надеждност, отчетност, интелигентност, креативност, степен на социализация, толерантност към неяснота, чувство за лична стойност и отзивчивост новото. Както Вос и Келер отбелязват, „изследователското поведение е основен фактор за развитието на интелигентност и е форма на интелигентно поведение" (1983). Съществуват и емпирични открития, които установяват положителна взаимовръзка между любопитство, интелигентност и креативност. Отговорът на новостите от бебетата е свързано с по-късното разузнаване/изследване (Berg & Sternberg, 1985 г.), а желанието за новост от възрастните е последователно свързан с творчеството (вж. Voss & Keller, 1983).

Любопитството е комбинация от преходност и интензивност. Любопитството е силно преходно, но в същото време е доста интензивно. Любопитството е свързано с импулсивно поведение. Хората, които са любопитни, не само желаят информация напрегнато, но я желаят веднага. Любопитството е използвано като метод за индукция на импулсивност при експериментални изследвания сравняване на ефективността на алтернативните технологии за самоконтрол техники. То може да накара човек да действа съзнателно против собственият личен интерес.

Интегративно тълкуване на специфичното епистемично любопитство -перспектива „информационна пропаст“ Джеймс (1890/1950) предложи онова "научно любопитство" - типът любопитство, който най-много тясно съответства на специфичното епистемологично любопитство - възниква от "несъответствие или пропаст в ... знанието, точно както мозъкът реагира на раздора в това, което чува". Теорията за информационната празнина разглежда любопитството като възникващо, когато вниманието се съсредоточи върху пропаст в знанието. Любопитният индивид е мотивиран да получи липсващата информация, за да намали или премахне усещането за липса.

Ментализация и тревожно-депресивни разстройства

Ментализацията с нейните връзки с теорията на привързаността предлага богати възможности за задълбочено разбиране на динамиката на депресията и произтичащите от нея терапевтични подходи, базирани на ментализацията. Малкият брой изследвания и техният хетерогенен дизайн позволяват само предварителни предположения за разликата между тежка, хронична и лека депресия по отношение на ментализационния дефицит. Fischer-Kern, M., & Tmej, A. (2019).

Анализът на литературата представя изследователска перспектива, която определя ментализиращите функции като много обещаваща тема за преодоляване на психопатологията и невробиологичните основи на психичните разстройства. Голямото разнообразие от съществуващи ментализиращи изследвания изисква структурирана оценка на функционалните ментализиращи поддомейни. Забележим проблем е припокриването на функционални системи, участващи в ментализирането и обработката на емоции. Необходимо е да се концептуализират ментализиращите функции поради съдържанието им (визуално-пространствена спрямо емоционална) перспектива и субстрати (когнитивни или явни сигнали). участието на медиалния префронтален кортекс в ментализирането на емоциите и темпопариеталния кортекс във визуопространствена перспектива. При депресия съществуващите противоречиви констатации изискват контрол на когнитивните увреждания, които често са свързани с депресивни разстройства. При шизофрения вече има последователни доказателства, които определят ментализиращите функции като обещаващ ендотип, който евентуално може да свърже психопатологията с нейните невробиологични основи. Schnell, K. (2014)

Рефлексивното функциониране предлага емпирично обоснована рамка за оценка на ментализацията. (RF) (Fonagy, Target, Steele, & Steele, 1998). Освен това, емпиричните изследвания за Рефлексивното функциониране при различни психиатрични популации и ролята му в процеса на психотерапия и резултатите от нея. Въпреки че изследванията върху Рефлексивното функциониране все още са ограничени, има доказателства, които подкрепят уместността на Рефлексивното функциониране като емпирична мярка в областта на привързаността,

психопатологията и психотерапевтичните изследвания. Katznelson, H. (2014).

Ментализирането се дефинира като познание от по-висок ред, което позволява идентифицирането на психичните състояния (намерения, желаниа, чувства), които са в основата на човешкото поведение (Fonagy and Bateman, 2016). Ментализирането е многоизмерен процес (Choi-Kain и Gunderson, 2008; Kim, 2015), обикновено наричан социално познание или теория на ума, като последният конкретно се отнася до способността да се заключи или да си представи какво се случва в съзнанието на другия. В основата на социалната тревожност е страхът от отрицателна оценка, което означава, че хората със социална тревожност са склонни да избягват социалното взаимодействие поради плашещите психични състояния, които приписват на другите. Интерпретациите на това, което другите мислят или възнамеряват, са основата на страха при хората със социална тревожност.

Отрицателното представа за себе си може да е свързана с прекомерната подозрителност на хората със социална тревожност, като по този начин ги кара да очакват същата отрицателна преценка от другите, която те имат за себе си и да прекаляват с намерението за контрол и отрицателно решение, т.е. да хиперментализират. Проучванията показват, че нито самочувствието, нито самооценката модерират връзката между социалната тревожност и хиперментализирането. Това противоречи както на теоретичната рамка (Asendorpf et al., 2002; Wilson and Rapee, 2006; Zhao et al., 2012), така и на клиничния опит, предполагащ важна роля на представата за себе си при социална тревожност. Възможно е самочувствието да допринася за общите очаквания за отрицателна оценка (т.е. отрицателна представа за другите) или за конкретни (т.е. увеличаване на страха от възможна отрицателна оценка). Самочувствието може да взаимодейства с конкретни компоненти на социалната тревожност (например общ страх от отрицателна оценка) или с други фактори (например, необходимост от разпознаване или външно валидиране) при прогнозирането на хиперментализирането.

Ballespí, S., Vives, J., Sharp, C., Tobar, A., & Barrantes-Vidal, N. (2019) смятат, че грешките в ментализирането при психопатологично състояние, могат да зависят от контекста и не непременно да са стабилен когнитивен стил. Това подчертава значението на анализа на ментализирането както от

гледна точка на състоянието, тъй и отвъд относително стабилния когнитивен стил, поради което може да има и постоянни и зависими от контекста вариации на ментализирането. Необходимо е бъдещи изследвания да установят защо хиперментализацията се активира в специфичен контекст и кои са механизмите, които водят до това хиперментализиране. Все още е налице подценяване ролята на социалното познание при социална тревожност и по-конкретно контекстната зависимост на хиперментализирането при такъв тип тревожност. Авторите смятат, че бъдещите изследвания трябва да анализират дали въздействието върху хиперментализацията в терапевтичните взаимоотношения подобрява ефективността на терапията и дългосрочните ползи за хората със социална тревожност. (Ballespí, S., Vives, J., Sharp, C., Tobar, A., & Barrantes-Vidal, N., 2019).

Ментализацията е базирана на привързаност, нормативна, когнитивна и афективна способност, важна за междуличностните отношения и някои видове психотерапия. Ментализацията има важно значение за междуличностната психотерапия и се използва като основен процес. Все по-често се подчертава приложимостта на модела на ментализация за почти всички видове психотерапия. (Markowitz, J. C., Milrod, B., Luyten, P., & Holmqvist, R. 2019).

Организация на емпиричното изследване

Целта на настоящия дисертационен труд е да се изследват ментализационните процеси като капацитет за имплицитно и субективно разбиране на психични и афективни състояния на себе си и другия, свързани в кохерентен причинно-следствен континуитет при нормативна извадка и при група с тревожно-депресивна симптоматика и влиянието им върху процесите на любопитство и вдъхновение.

Задачи:

1. Критичен анализ на специализираната литература по обсъжданите въпроси в дисертационния труд.
2. Подбор на адекватен на целта контингент за изследване.
3. Подбор на тестова батерия. Проверка на надежността на тестовете.
4. Количествен и качествен анализ на емпиричните данни.
5. Формулиране на препоръки за клиничната практика.
6. Формулиране на ограничения на настоящето проучване.

7. Бъдещи перспективи за изследване.

Хипотеза 1: Предполага се, че нивата на депресивност оказват влияние върху ментализационния капацитет/рефлексивното функциониране.

Хипотеза 2: Предполага се, че нивата на тревожност ще окажат влияние върху ментализационния капацитет/рефлексивното функциониране.

Хипотеза 3: Предполага се, че ще се наблюдават полови различия по отношение на ментализационния капацитет и нивата на депресивност и тревожност.

Хипотеза 4: Предполага се, че нивото и качеството на ментализационния капацитет се влияе и търпи влияние от процесите на любопитство и вдъхновение.

Хипотеза 5: Предполага се, че нивата на тревожност и депресия оказват влияние върху честотата на любопитството и върху честотата и интензивността на вдъхновението.

Контингент

В емпиричното проучване са включени общо 178 изследвани лица. От тях 124 са жени (69.7%) и 54 са мъже (30.3%). Възрастовият диапазон на изследваните лица е от 21г. До 50г. Средната възраст на изследваните лица е 25.84.

Емпирично проучване е направено и на 39 лица с диагностицирано тревожно-депресивно разстройство, наблюдавани и лекувани от психиатър. От тях 19 жени, което е 48,7% и 20 мъже, което е 51,3%. Средната възраст е 35 г.

Всички изследвани лица подписват информирано съгласие и участват доброволно в изследването, след запознаване с целите и задачите му. Изследването е проведено в една сесия, без ограничение на времето. На участниците в изследването е дадена подробна инструкция и възможност да задават въпроси при възникнали неясноти относно процедурата на изследване.

Групата с тревожно-депресивна симптоматика е изследвана индивидуално при спазване на всички етични норми на такъв тип процедура.

Емпиричното изследване е проведено в периода 2017-2019г.

Методология и методика на емпиричното изследване

За целите на емпиричното проучване е съставена тестова батерия, състояща се от:

Reflective Functioning Questionnaire,

Въпросник за депресия на Бек Beck Depression Inventory II, ($\alpha=0.778$).

Въпросник за тревожност на Бек (BAI-II), Beck Anxiety Inventory II, ($\alpha=0.862$).

Въпросник за вдъхновение (IS), Inspiration Scale, ($\alpha=0.895$).

Въпросник за любопитство (CEI – II), Curiosity and Exploration Inventory II, ($\alpha=0.611$).

Емпиричните данни са обработени с SPSS 26.0.

Направеният статистически анализ на надеждността на използваната тестова батерия показва висока надеждност на отделните инструменти, което ни дава основание да смятаме, че получените резултати ще бъдат ползваеми. С това една от задачите на дисертационния труд е успешно приключена.

Анализ на резултатите от емпиричното изследване

Хипотеза 1: Предполага се, че нивата на депресивност оказват влияние върху ментализационния капацитет/рефлексивното функциониране.

При направения регресионен анализ на ниските, средните и завишените нива в скала „хиперментализация“ (като високите нива на хиперментализация характеризират позиция на почти пълно отсъствие на познание за психичните състояния, докато по-ниските нива отразяват признаване и забелязване на факта, че психичното не е прозрачно, което се счита за по-зрял механизъм на ментализирането) бяха получени следните данни:

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между променливите, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F=1.460$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig. } F < \alpha=0,20$.

Равнището на значимост Sig. на независимите променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза.

Променливите, не оказват статистически значимо влияние върху компонентите задействащи и/или регулиращи механизма на хиперментализация.

Анализ на резултатите от клинична извадка по Хипотеза 1:

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

Равнището на значимост Sig. на депресията, не надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно отхвърляме нулевата хипотеза и приемаме алтернативната.

Депресията оказва статистически значимо влияние върху хиперментализацията (високи стойности).

Депресивните симптоми са свързани с нарушено социално функциониране, вероятно поради намалени способности за ментализиране. Въпреки това, откритията при хора с депресивни симптоми и/или депресивно разстройство понастоящем са смесени, като се намират доказателства както за, така и против хипотезата за намалени умения за ментализиране.

Резултатите предполагат, че няма ефект от спонтанно ментализиране във високо функционираща депресирана проба. Освен това, констатациите подчертават също така необходимостта да се контролира опитът на малтретиране в детска възраст в бъдещи изследвания на То и социално функциониране, тъй като те могат да представляват подгрупи в депресивните проби. (Hudson, A. R., Orlemann, C., Van Tricht, T., Brass, M., & Mueller, S. C., 2020).

Въпреки че е обърнато значително внимание на концепцията за ментализация в психотерапията, има малко проучвания за ментализацията като предиктор на процеса и резултатите от психотерапията. Ekeblad, A., Falkenström, F., & Holmqvist, R. (2016). Авторите хипотезират, че пациентите, показващи по-нисък капацитет за ментализация, ще изпитат

по-лошо качество на алианса и по-ниска ефективност на терапията. В това изследване депресивните симптоми се измерват с помощта на въпросника за депресия на Бек — II, а ментализацията чрез RFQ и съкратена версия на Интервюто за привързаност за възрастни. Използвана е и DSRF, измерваща ментализацията при депресивни симптоми. Резултатите показват по-нисък от нормалния капацитет за ментализация при пациенти с депресия и по-лош резултат от лечението. Има вероятност спадането в хормоналните нива на серотонина и другите опиоидни хормони да потиска или нарушава процесът на ментализация. Тези резултати предполагат бъдещи изследвания, за да се разбере как рефлексивното функциониране влияе върху реакцията от психотерапията и как се повлиява то след възстановяване от депресия. (Ekeblad, A., Falkenström, F., & Holmqvist, R. 2016).

В случая $F=5.147$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig.} F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно наблюдава се закономерна зависимост между депресивността и вдъхновението/любопитството.

Данните от изследването показват, че депресията, оказва влияние върху Хиперментализацията, т.е. с намаляване на депресивността се покачва Хиперментализацията в групата на тревожно-депресивните. При повишена тревожност се покачват нивата на адреналиновите хормони, което провокира процесът на хиперментализация.

При занижаване на депресивната симптоматика хипоментализационното състояние отбелязва покачване в интензитета си и започва да преминава от хипо- към хиперментализационен процес. Наблюдава се тип обратна корелация между наличие на депресивитет и хиперментализация.

По отношение на хипоментализация в норма и депресивност, не може да бъде изведен статистически значим модел.

По отношение на хипоментализация и депресивност, не може да бъде изведен статистически значим модел когато медиаторни променливи се явяват любопитството и вдъхновението.

Регресионен анализ на Хипоментализацията (средни/ниски стойности)

1.Формулиране на нулева и алтернативна хипотеза:

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между променливите, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F=1.178$, а равнището му на значимост $Sig. = 0.000$, т.е. $Sig. F < \square=0,32$.

Не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката в групата на изследваните лица, проявяващи предимно средни и/или ниски стойности на хипоментализиране.

Равнището на значимост $Sig.$ на независимите променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза, а именно, че не се наблюдава закономерна връзка между променливите или ако съществува такава, то не е избран адекватен модел.

В случая $F=0.274$, а равнището му на значимост $Sig. = 0.000$, т.е. $Sig. F < \square=0,72$. Не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката в групата на изследваните лица, проявяващи предимно високи стойности на хипоментализиране.

Равнището на значимост $Sig.$ на независими променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза. Променливите не оказват статистически значимо влияние върху процесите на хипоментализиране. Конструктът „хипоментализация“ изглежда неповлиян от другите компоненти, с които бива изследван, което ни кара да предположим, че цялостният конструкт „хипоментализиране“ няма статистически значима връзка със завишени нива на депресивитет.

Регресионен анализ на Хиперментализация (високи стойности)

В случая $F=1.228$, а равнището му на значимост $Sig. = 0.000$, т.е. $Sig. F < \square=0,29$. Не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката в групата на изследваните лица, проявяващи предимно високи стойности на хиперментализиране.

Равнището на значимост Sig. на независимите променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза. Променливите, не оказват статистически значимо влияние върху Хиперментализация (високи стойности).

Хипотеза 2: Предполага се, че нивата на тревожност ще окажат влияние върху ментализационния капацитет/рефлексивното функциониране.

В случая $F=1.307$, а равнището му на значимост Sig. = 0.000, т.е. Sig. $F < \alpha=0,39$. Не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката. При ниски и средни нива на тревожност ментализационно-базираните процеси на мислене за психичните състояния на себе си и другия проявяват по-качествени и устойчиви характеристики, но са и контекстуално зависими, както свидетелства изследването на Vallespi, S., Sharp, C. и колеги. (2019). Равнището на значимост Sig. на независимите променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза, а именно не се наблюдава закономерна връзка между променливите или ако съществува такава, то не е избран адекватен модел.

В случая $F=1.809$, а равнището му на значимост Sig. = 0.000, т.е. Sig. $F < \alpha=0,11$. Вдъхновението и любопитството не се явяват медиатори между хиперментализирането в ниски/средни стойности и тревожността. Тоест, наличието на високи стойности на вдъхновение, както като честота, така и като интензитет, и високи стойности на любопитство, както като въввлеченост, така и като импулс за изследване, не повлияват проявите на тревожност и хиперментализиране. Вероятно съществува друг медиатор между двете явления.

Регресионен анализ на Хипоментализация (високи стойности)

В случая $F=0.83$, а равнището му на значимост Sig. = 0.000, т.е. Sig. $F < \alpha=0,52$. Не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката, което означава, че се потвърждава нулева хипотеза. На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между променливите, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F=0.984$, а равнището му на значимост Sig. = 0.000, т.е. Sig. $F < \alpha=0,4$ и не се наблюдава връзка между променливите и не е избран адекватен модел на връзката.

Равнището на значимост Sig. на независимите променливи надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно приемаме нулевата хипотеза, а именно, че променливите, не оказват статистически значимо влияние върху Хиперментализация. Провалите в ментализирането асоциирани с психопатологична картина могат да са по-скоро контекстно обусловени, а не задължително устойчив когнитивен стил на функциониране. (Bellespi and Sharp, 2019)

Анализ на резултатите в клинична извадка:

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел. В случая $F=9.042$, а равнището му на значимост Sig. = 0.000, т.е. Sig. $F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно, че се наблюдава се закономерна зависимост между тревожността и вдъхновението, любопитството.

Данните от изследването показват, че тревожността, оказва влияние върху Хиперментализацията, т.е. с намаляване на тревожността се покачва Хиперментализацията в групата на тревожно-депресивните. От литературния преглед върху връзката между психичната/здравната рехабилитация и артистичните изразявания, направена от Stuckey, H. и Noble, J. през 2010, хората с клинично значима тревожно-депресивна симптоматика, които се включват в артистични и вдъхновяващи за тях психотерапевтични практики (танцова терапия, свободно писане/рисуване, и др.), отбелязват значително понижаване на тревожните си симптоми (изследвани по няколко показателя и в рамките на няколко различни тестови батерии за изследване на тревожността) и демонстрират значително завишени нива на ентузиазъм, еуфория, радост. Когато тревожността на лицата е висока се секретират интензивни количества на адреналиновата гама хормони, които задвижват процесите на хиперментализация с дисфункционалните вярвания и нарастваща тревожност, които „презаливат“ когнитивните процеси. Когато се появят позитивни афективни импулси, които променят хормоните към опиоидната система, тревожността спада и се снижава хиперментализацията. Те от своя страна са афективни импулси, които също могат да претоварят системата на емоционална обработка и отново

да доведат до хиперментализационен режим на функциониране. Важно е отново да се отбележи контекстуално-зависимия елемент в хиперментализационния режим, който не е задължително да е устойчив психопатологичен или когнитивен модел. (Sharp, 2019)

Хипоментализация и тревожност

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел. В случая $F=4.164$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig. } F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно наблюдава се закономерна зависимост между тревожността и вдъхновението/любопитството.

Равнището на значимост Sig. на една променлива не надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно отхвърляме нулевата хипотеза и приемаме алтернативната, а именно, че тревожността оказва влияние върху хипоментализацията в ниски и средни стойности.

В случая се наблюдава правопрпорционална връзка между тревожността и хипоментализацията (ниски/средни стойности), т.е. с покачване на тревожността, се показва и хипоментализацията (до ниски/средни стойности).

При отсъствие на изразена клинична картина (в случая на изследването, нормативната извадка $n=178$) покачващите се нива на тревога, недостигаща клинично значима симптоматика, по-скоро биха покачили нивата на съмнение, чудене, търсене на персонално, контекстуално съответното психично и емоционално състояние на себе си и другия. В клиничната картина на тревожността, хиперментализационния режим би направил точно обратното, а именно да „свърхприписва“ мисли, чувства, намерения на себе си и другите, което прилича защитния процес и когнитивно изкривяване под името “mindreading” (четене на умове).

Регресионен анализ на тревожност, депресивност и хипоментализация (ниски/средни стойности).

В случая $F=0.042$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig. } F < \alpha=0,95$, следователно приемаме нулевата и отхвърляме алтернативната хипотеза, а именно, че не се наблюдава се закономерна зависимост между променливите.

Хипотеза 3: Предполага се, че ще се наблюдават полови различия по отношение на ментализационния капацитет и нивата на депресивност и тревожност.

При направените Т-тестове на нормативната извадка, не се установиха значими полови различия по отношение на връзката между ментализационни процеси, полови различия и тревожно-депресивни прояви, което означава, че Хипотеза 3 не се потвърждава за нормативната извадка.

Анализ на резултати в клинична извадка:

По отношение на пола се наблюдават значими различия по следните скали:

Скала Депресия мъжете имат по-висока средна стойност ($M=43,00$) от жените ($28,47$) $F=4,628$, $df 27,684$, $p = 0.006$.

Скала Тревожност мъжете имат по-висока средна стойност ($M=43,77$) от жените ($32,12$) $F=8,623$, $df 23,653$, $p = 0.018$.

Скала Хиперментализация жените имат по-висок бал ($M=6,06$) от мъжете ($M=2,00$) $F=9,939$, $df 21,348$, $p = 0.042$.

Анализът на резултатите показва клинично значими различия по полов признак в клиничната извадка.

Хипотеза 4: Предполага се, че нивото и качеството на ментализационния капацитет се влияе и търпи влияние от процесите на любопитство и вдъхновение.

При направения корелационен анализ има следните тенденции:

- Вдъхновението има тенденция към корелация с хиперментализацията ($r=0.14$; $p=0.06$).
- Честотата на вдъхновение има тенденция към корелация с Хиперментализацията ($r=0.14$; $p=0.05$).

При направените регресионни анализи, променливите свързани с вдъхновението (честота, интензивност), любопитството, не оказват влияние върху процесите на ментализация.

Анализът на резултатите ни кара да допуснем наличието на латентна променлива, която оказва влияние и се явява медиатор на анализиранията явления, но самата тя не е изследвана.

Анализ на резултатите в клинична извадка:

Не може да бъде изведен статистически значим модел, по отношение на любопитство и вдъхновение и хиперментализация (високи стойности).

Не може да бъде изведен статистически значим модел, по отношение на любопитство и вдъхновение и хиперментализация (ниски/средни стойности).

Не може да бъде изведен статистически значим модел, по отношение на любопитство и вдъхновение и хипоментализация (ниски/средни стойности).

Не може да бъде изведен статистически значим модел, по отношение на любопитство и вдъхновение и хипоментализация (високи стойности)

След направените анализи, не се наблюдава връзка между нивата, честотата, интензивността и въввлечеността във вдъхновение и любопитство и хипер-/хипоментализирането в клиничната извадка.

Регресионен анализ на влиянието на хипоментализацията и хиперментализацията върху вдъхновението

В случая $F=1.6008$, а равнището му на значимост $Sig. = 0.000$, т.е. $Sig. F < \alpha=0,405$, следователно приемаме нулевата и отхвърляме алтернативната хипотеза, а именно, че не се наблюдава се закономерна зависимост между променливите и не е избран адекватен модел на връзката.

Анализ на данните в клинична извадка:

Данните от изследването не показват статистически значимо влияние на процесите на ментализация върху любопитството. Според Thrash (2005), Roche&McConkey (1990), Tellegren (1982) любопитството е

по-скоро сложно когнитивно състояние отколкото афективен компонент, което изисква осцилиращо внимание между процесите на приписване на характеристики и анализиране на обратната връзка от това. Следователно хипо- и хиперментализационните процеси биха имали влияние само в екстремните си стойности и то посредством медиация на компоненти като себе-забравяне (Thrash, 2005) или себе-надхвърляне (Thrash&Elliot, 2004). Става дума за цикъл от емоционални и когнитивни процеси, които притежават както контекстуално променливи компоненти, така и персонални за конкретния човек характеристики. Дори допълнително, влиянието на компонентът „въвлеченост“, като характеристика на любопитството е частично генетично обусловен (Tellegen, 1988), което е установено при монозиготни близнаци.

Хипотеза 5: Предполага се, че нивата на тревожност и депресия оказват влияние върху честотата на любопитството и върху честотата и интензивността на вдъхновението.

Обработката на данните показва тенденция към влияние между изследваните конструкти. $F = 2.491$ $p = 0.086$.

Тенденция към влияние има депресивността върху вдъхновението като цялостен конструкт, без да се отчитат отделни различия на влияние между депресията и честотата на вдъхновение и депресията и интензивността на вдъхновение.

Анализ на данните в клинична извадка:

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F = 4.685$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig.} F < \alpha = 0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно, че се наблюдава закономерна зависимост на тревожността и депресията върху любопитството.

Данните от изследването, показват, че с намаляване на тревожността, се покачва любопитството. Депресивността, не оказва влияние върху любопитството. Ако тревожността няма друг компонент като медиатор от трета страна, високите ѝ стойности биха могли да

покачват хиперментализационните процеси на свръхприписване на намерения, мисли, чувства. Следователно, човек по-трудно може да бъде любопитен за причинно-следствените връзки на отношенията, психичните състояния и интерсубективната архитектура на собствената психика и тази на другия. Според Американската психологическа организация (2016), любопитството се счита за личностова черта, която е в обратна корелация с депресията и в пряка корелация с усещането за субективно благополучие. Въпреки това взаимовръзката между любопитство и депресия не е пряка, а се оказва медирана именно от субективното благополучие. Тоест, любопитните хора имат силна тенденция да докладват за по-високи нива на субективно благополучие, което от своя страна се асоциира с по-ниски нива на депресивитет.

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F=23.825$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig. } F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно, че се наблюдава закономерна зависимост на тревожността и депресията върху вдъхновението.

Данните от изследването, показват, че с намаляване на депресивността, се покачва вдъхновението, тревожността, не оказва влияние върху вдъхновението. При направен литературен обзор, с цел проверка на статистически получените данни, се забелязва тенденция множество автори да използват конструктите „мотивация“ и „вдъхновение“ почти взаимозаменяеми (Bonham, 1995, Westbrook, Braver, 2019). Тези твърдения подлежат на критика, макар че в полето на невронауката и изследванията там, се забелязва връзка между депресивна симптоматика, понижени нива на секреция и абсорбция на допамин и занижена мотивация. (Ebert, D., Loew, T., Feistel, 1996, Belujon, Grace, 2017) В този случай предполагаем, че процесът на вдъхновение е „вътре“ в конструкта мотивация.

Не се установява корелация между пол, възраст и скалите за вдъхновение и любопитство.

Наблюдава се корелация между възрастта и хиперментализацията в (ниски/средни стойности) ($r=0.169$; $p=0.02$). Според Sharp, Fonagy et al.

(2011) някои по-дезорганизирани личностови функционираня (като гранично личностово разстройство) проявяват изключително високи стойности на хиперментализация, независими от възраст, етнически бекграунд, пол, само, ако са медиирани от трудности в емоционалната регулация.

Честота на вдъхновение, тревожност и депресивност

На този етап се прави проверка на хипотеза за наличие на статистически значима връзка между резултативната променлива и предполагаемия набор от фактори, адекватно моделирана чрез избрания множествен регресионен модел.

В случая $F=3.065$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig.} F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза, а именно, че съществува закономерна зависимост между честотата на вдъхновение и тревожност и депресивност.

Равнището на значимост Sig. само на една от двете независими променливи не надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно отхвърляме нулевата хипотеза и приемаме алтернативната, а именно тревожността оказва статистически значимо влияние върху честотата на вдъхновението.

При изследване на влиянието на тревожността и депресивността върху интензивността на вдъхновението, няма значимо влияние на двете променливи върху интензивността на вдъхновението.

В случая $F=2.007$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig.} F < \alpha=0,13$. При изследване на влиянието на тревожността и депресивността върху любопитството, няма значимо влияние на двете променливи върху любопитството.

Обобщение, изводи и препоръки:

Научното и клинично формулиране на ментализацията като психологически конструкт води Питър Фонаги, Антъни Бейтман и колеги към наблюдението, че най-чувствителната група клиенти/пациенти са хората с прояви на гранично личностово разстройство или силни гранични акцентуации. Антъни Бейтман отбелязва, че хората, които са добри

„ментализатори“ имат оценка и любопитство към изкуство, отношенията си с другите, вътрешния си свят, музика, сънищата си и т.н. Съответно, можем да предположим, че наличието на психопатологична картина е пряко свързано с недобре изграденото или разпадащо се умение човек да ментализира добре. Така хората с клинично значими симптоми и съответната липса на добър ментализационен процес биха проявявали слаби или почти липсващи нива на добър/висок ментализационен капацитет. В клиничната терапевтична практика много често се забелязва именно явлението, че при постепенно преодоляване на психопатологичната картина хората възвръщат/изграждат както ментализационните си умения, така и капацитета си да са любопитни и да имат импулс към изследване и вдъхновение.

При анализ на специализираната литература за ментализационна и интегративна практика, настоящото изследване се явява първо по рода си, свързващо ментализацията с процесите на любопитство, вдъхновение и импулс изследване.

В рамката на изследването се отчита закономерна зависимост между понижаващите се нива на депресивитет и покачващи се нива на хиперментализация. Сама по себе си клиничната картина на депресивитет не предполага интерес и разбиране на вътрешното състояние, взаимоотношенията с другите и като общо подлежащите фактори, които позволяват разбиране на причинно-следствените връзки. С редуциране проявите на депресивност се счита, че се активират процесите на любопитство, чудене, търсене на обяснителни модели, свързани с отношенческата реалност. Това се асоциира с активацията на фронталната, пре-фронталната и орбито-фронталната кора. Самата депресивност предполага по-изразени нива на хипоментализиране, свързани с неинициативност и несвързаност.

Данните от изследването удостоверяват липсата на полови различия по отношение нивата на депресивитет и тревожност. Депресивността също повлиява вдъхновението като цялостен процес, без да има по-изразени ефекти върху честотата и/или интензитета. Между любопитството и депресията се отчита непряка взаимовръзка – „мост“ и допълнителен свързващ ги фактор се явява преживяването за субективно благополучие.

При изследваните лица, представящи клиничната извадка в изследването, се наблюдава покачване на любопитството при редуциране

на тревожността. Депресията обаче не повлиява нивата на любопитство, тъй като при редуциране на депресивитета се покачват нивата на хиперментализиране, асоциирани със завишена тревожност на фона на адреналинови хормони, което намалява и блокира проявите на любопитство. При отсъствието на клинично значима тревожност обаче, ментализационните характеристики проявяват по-висока устойчивост, която може да е обусловена както от устойчиви индивидуални характеристики на функционирането, така и от контекстуални фактори.

Тревожността и често съпътстващия процес на хиперментализиране не се повлияват от високите нива на любопитство и вдъхновение (и техните характеристики). Може да се предположи, че тревожността и хиперментализацията са процеси на натоваване и изключване на системата на афективна преработка, която води до промяна във възприятието за вдъхновение и любопитство. Това „изключване“ на системата се „реализира“ от хипоталамуса под влияние на високите нива на адреналиновата гама хормони, които застрашават системата от прегаряне. Тази завишена тревожност най-вероятно определя „свръхприписване“ на обяснителни дисфункционални модели, които изкривяват интерпретирането на собственото преживяване за вдъхновение и любопитство. Явлението (лъжливо усещане за любопитство и вдъхновение) не е изследвано в рамките на дисертационния труд. Наличието на индивидуален морален кодекс и ценностна система от вярвания биха могли да са променлив фактор от човек до човек – например, Майка Тереза би била вдъхновена да помага, но един крадец би могъл да се вдъхнови от успешно присвояване, влизане с взлом, кражба и т.н.

От страна на „провалите“ в ментализирането при клинична извадка, те могат да са обусловени от отношенческия и социален контекст и да проявяват различна динамика, а не да се определят като устойчив когнитивен стил на функциониране. Устойчивият когнитивен стил може да оперира свързано с някои афективни процеси, които често са неустойчиви при наличие на психопатологични нарушения и могат да водят до проекции на различни характеристики, значения и смисли на ситуации, контексти и хора.

Зависимостта между нивата на тревожност и вдъхновение/любопитство оформя динамика, която не е задължително да следва праволинеен модел на изместване или редуциране на тревогата.

Самите прояви на вдъхновение и любопитство често покачват нивата на радост, ентузиазъм, еуфория, която също се явяват конструкти с афективно ядро и промяна в хормоналната регулация. Така тези високоинтензивни афективни промени и хормонален дисбаланс, могат от своя страна да претоварят системата на афективна преработка и отново да нарушат ментализационния процес. Считаме, че редуцираната тревожност активира процесите на вдъхновение и любопитство, които възстановяват дори по-високи нива на рефлексивност, с цел овладяване на вторичния процес на емоционална възбуда. Едновременно с това има данни от нормативната извадка, че вдъхновението има тенденция към правопрпорционална корелация с хиперментализацията, а тя от своя страна с покачване на тревожността. При клинично значима тревожност, хиперментализационния режим води до „свръхприписване“ на мисли, чувства, намерения на себе си и другите, което прилича на защитния процес и когнитивно изкривяване под името “mindreading” (четене на умове).

Количественият и качественият анализ на данните ни дава основание да твърдим, че завишените нива на тревожност и асоциираната с нея хиперментализация могат да бъдат повлияни от преживяването на любопитство, вдъхновение и субективно благополучие. Наблюдават се разлики при нормативна и клинична извадка. При наличието на психопатологична картина вдъхновяващият процес и този на любопитство могат да се явяват вторичен афективен компонент след задействането си, който да действа като натоварващ/претоварващ системата на афективна и когнитивна преработка. Допълнителен фактор може да бъде наличието на индивидуална система от морални правила и ценностни вярвания, които да попречат на интерпретирането на преживяване за вдъхновение, любопитство и субективно благополучие. В нормативния вариант същият този процес може да действа надграждащо и рехабилитиращо някои от системите на функциониране и преживяване, тъй като се счита, че голяма част от тези хора биха притежавали по-високи нива на себерефлексивност и критичност.

ИЗВОДИ:

1. Използваните инструменти-Въпросник за депресия на Бек, Въпросник за тревожност на Бек (BAI-II), Въпросник за вдъхновение (IS), Въпросник за любопитство (CEI – II), Въпросник за Рефлексивно Функциониране (RFQ) показват висока надежност (в резултат на статистическа обработка и проверка) и могат да бъдат използвани в бъдещи емпирични изследвания.
2. Депресията оказва статистически значимо влияние върху хиперментализацията (високи стойности). С намаляване на депресивността се покачва хиперментализацията в групата на тревожно-депресивните. По отношение на хипоментализация и депресивност, не може да бъде изведен статистически значим модел когато медиаторни променливи се явяват любопитството и вдъхновението. Тоест, цялостният конструкт „хипоментализиране“ няма статистически значима връзка със завишени нива на депресивитет.
3. Не се установиха значими полови различия по отношение на връзката между ментализационни процеси, полови различия и тревожно-депресивни прояви,
4. Тенденция към влияние има депресивността върху вдъхновението като цялостен конструкт, без да се отчитат отделни различия на влияние между депресията и честотата на вдъхновение и депресията и интензитета на вдъхновение.
5. Взаимовръзката между любопитство и депресия не е пряка, а се оказва медирана именно от субективното благополучие.
6. Данните от изследването на клиничната извадка показват, че с намаляване на тревожността, се покачва любопитството. Депресивността, не оказва влияние върху любопитството.
7. При ниски и средни нива на тревожност (недостигаща до клинична значимост) ментализационно-базираните процеси на мислене за психичните състояния на себе си и другия в нормативната група проявяват по-качествени и устойчиви характеристики, но са и контекстуално зависими.
8. Наличието на високи стойности на вдъхновение, както като честота, така и като интензитет, и високи стойности на любопитство, както като въввлеченост, така и като желание за изследване, не повлияват

проявите на тревожност и хиперментализиране. Вероятно съществува друг медиатор между двете явления.

9. Провалите в ментализирането в клиничната група могат да са по-скоро контекстно обусловени, а не задължително устойчив когнитивен стил на функциониране.
10. Наблюдава се закономерна зависимост между тревожността и вдъхновението, любопитството. Проявите на ентузиазъм, радост и еуфория като ефекти от проявени любопитство и вдъхновение се явяват друг афективен импулс, който също може да покачи интензитета си и да претовари емоционалната система на преработка и така да наруши ментализационния процес. От страна на нормативната извадка, вдъхновението има тенденция към правопрпорционална корелация с хиперментализацията.
11. При клинично значима тревожност, хиперментализационния режим води до „свърхприписване“ на мисли, чувства, намерения на себе си и другите, което прилича на защитния процес и когнитивно изкривяване под името “mindreading” (четене на умове).
12. Анализът на резултатите показва значими различия по полов признак в клиничната извадка по отношение на проявите на тревожност, депресия и хиперментализация.
13. Любопитството е по-скоро сложно когнитивно състояние отколкото афективен компонент, което изисква осцилиращо внимание между процесите на приписване на характеристики и анализиране на обратната връзка от това.

Препоръки към клиничната практика:

Ментализационно-базираната терапия е психодинамичен тип подход, с основа в теорията на привързаността и личностовата психология. Целта ѝ е да подхрани капацитетът на клиентите/пациентите да разбират собствените си психични състояния, както и тези на другите, в контекст на привързаност, и по този начин да се адресират трудности, свързани с афективни процеси разбирането им, регулация на импулси и интерперсонално функциониране. Изучаването на ментализационните процеси ще даде знание за спецификацията на терапевтичните интервенции към различни нозологични единици.

В случая на депресивната и тревожната симптоматика е добре се изгради връзка с процесите на любопитство и вдъхновение като свързани

и корелиращи компоненти на човешкото преживяване за благополучие и успешна психологическа рехабилитация.

Отбелязаното от Фонаги и Бейтман, и изследвано от Асаджиоли и Бион умение да сме любопитни дава основание този тип преживявания да бъдат операционализирани допълнително и да бъдат изследвани в психологически контекст с цел изграждане на по-цялостна интегративна психотерапевтична система, базирана на ментализационна и синтетична философия за ума.

ОГРАНИЧЕНИЯ И НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Отчитаме като ограничение това, че клиничната извадка е малка, както и това, че и двете извадки (нормативна и клинична), са с неравномерно количествено и полово разпределение. Препоръчително е да се разшири изследването, като се набавят данни за различни видове тревожност. Качествения анализ предполага детайлно разбиране на проблема и безупречна интерпретация на резултатите, която да даде възможност за оформяне на препоръки за клиничната работа при по-голяма извадка, която може да претендира за представителност и по-ясни очертания на особеностите на ментализационния процес при различни нозологични единици.

В бъдещи изследвания е необходимо да се изясни и анализира факта, че инструмент създаден и апробиран за психопатология е применим към българска нормативна извадка? Такъв неочакван резултат е получен и в Ливан при скрийнинг изследване с цел стандартизация на родителския вариант на въпросника за рефлексивно функциониране (PRFQ). Този резултат може да подлежи на по-нататъшна проверка в контекста на уникултурални и кроскултурални различия, както и в лонгитюден вариант, с цел проследяване динамиката на ментализационните прояви на капацитет от етиологична гледна точка и в социален контекст.

Обединяването на тревожни и депресивни пациенти в една група е продиктувано от необходимостта да се изследват двете психични състояния-тревожност и депресивитет и тяхната връзка с ментализационни процеси. Бъдещи изследвания е необходимо да изяснят връзката между типовете тревожност (ситуативна и личностова) и ментализационните процеси (и различните им компоненти). Част от

получените данни противоречат на известните в литературата изследвания, което подлежи на анализ и потвърждение.

Интерпретацията на любопитството като пропаст в информацията предполага няколко естествени насоки за бъдещи изследвания. Схващането, че любопитството е явление, което предполага много прогнози, които тепърва ще бъдат проверявани. Необходимо е да се изследва дали любопитството се увеличава със знанието, че другият притежава информация. Това включва въвеждането на факторът солипсизъм. Друго непроверено прогнозиране на теорията е това дали хората биха били по-любопитни да знаят нещо, ако го мислят за познаваемо или, ако очакват да го опознаят в бъдеще. Перспективата на информационната пропаст прогнозира, че всички тези фактори ще засилят интензивността на любопитството.

Предложената теория разглежда любопитството като възникнало, когато информационната референтна точка на индивида се повишава определен домейн, обръщайки внимание на информационна пропаст. Сериозността е усещането за лишене, което е резултат от осъзнато, същност на пропастта. Трябва обаче да се признае, че често се търси информация при липса на любопитство. В някои ситуации, външните награди мотивират търсенето на информация. Още по-често хората търсят информация, защото те вярвам, че ще им се стори интересно, въпреки че отсъствието му е не се разглежда като недостатък. Любопитството възниква от проява на интереси.

Като продължение на проведеното изследване може да се направи сравнение между идеята на д-р Роберто Асаджиоли за придружаващата радост в процеса на сравнително спонтанно „създаване“ (Assagioli, 1942), идеята на Бион за състоянието на майката под формата на „бленуване“ (Bion, 1962) и идеята на Боулби за отношенията на привързаност, които в добрите си и адаптирани форми носят „взаимно наслаждение“ за първичния грижещ се и детето (Bowlby, 1969). Забелязва се частична връзка между конструктите в контекста на човешките отношения, на база предшестващо индивидуално функциониране, обособено от интерперсонални интеракции.

Обсъжданата тема е твърде обширна и многопластова и предполага голям набор от бъдещи изследвания, касаещи разширяване на познанията в областта на психопатологията, така и в областта на психотерапията.

Приноси на дисертационния труд:

Теоретични:

Направен е систематичен анализ на специализираната литература, обхващаща полетата на психични конструкти ментализация, рефлексивно функциониране, епистемологично доверие, процесите на вдъхновение, любопитство и импулс към изследване и техните психични, биологични, невробиологични и социални корелати.

Установените взаимодействия между различните компоненти дават основа за свързване между базовите процеси на функциониране (ментализиране) и по-специфичните процеси (вдъхновение, любопитство), които често биват negliжирани и приемани като резултат от психотерапевтичния процес, а не като нейна съставна част.

Приложни:

Осъществено първо по рода си емпирично изследване на взаимовръзката между ментализационните процеси и процесите на вдъхновение, любопитство, импулс към изследване.

Установени са важни взаимовръзки между изследваните компоненти, които дават основание те да бъдат прилагани в изграждането на по-цялостна интегративна психотерапевтична практика.

Установените особености любопитство и вдъхновение дават основание те да залегнат в терапевтичните програми с тревожно-депресивни пациенти.

Публикации на Мартин Колев:

1. **Колев, М.**, Психосинтезът на Роберто Асаджиоли, Сборник по клинична и консултативна психология, Първи национален конгрес по клинична и консултативна психология, 2012 г., София.
2. **Колев, М.** Златната среда на Роберто Асаджиоли, сп. Клинична и консултативна психология, N 3, 2011.
3. **Kolev, Martin** (2015), Psychosynthesis Quarterly: Child Psychosynthesis and Child Psychotherapy, August 2015.
4. **Matanova V., M. Kolev** (2015), Advancements in Psychosynthesis Psychotherapy, International Conference of Experts, Senec, Slovakia.
5. **Kolev, M.** (2016), Child Psychosynthesis and Child Psychotherapy: Development of the Narcissistic Wound, Second national congress (with international participation) of clinical and counselling psychology, Sofia, Bulgaria,
6. **Matanova, V., Kostova, Z., Kolev, M.,** (2018), Brain-based treatment – a new approach or a well-forgotten old one?, in Journal of Evaluation in Clinical Practice, 2018, Online ISSN: 1365-2753, Impact Factor: 1.86.
7. **Костова, Зл., Матанова, В., Колев, М.,** (2017), Трансгенерационные модели привязанности, Международная конференция „Клиническая и медицинская психология: исследования, обучение, практика“, , Санкт Петербург, Русия,
8. **Матанова, В., Костова, Зл., Колев, М.,** (2017), Нарушение исполнительных функций в детском возрасте, Международная конференция „Клиническая и медицинская психология: исследования, обучение, практика“, Санкт Петербург, Русия,
9. **Колев, М., Матанова, В., Костова, Зл.,** (2017), Ментализационно базираната психотерапия в подростковом возрасте (МБТ-А), Международная конференция „Клиническая и медицинская психология: исследования, обучение, практика“, Санкт Петербург, Русия.
10. **Matanova, V., M. Kolev, P. Tohme, Zl. Kostova** (2020), Brain-based Treatment– a new approach or a well-forgotten old one?, Neuropsychology and Psychotherapy, Nova Science, NY.
11. **Колев, М.,** (2020), Ментализиране на ментализацията в България, сб.Ментализация и клинична практика, Сборник доклади от Третия

национален конгрес по клинична психология с международно участие София, 2020 г.

12. Петкова, П., В. Матанова, Н. Цонева, **М. Колев**, С. Димитрова, (2020), Проективният тематично-аперцептивен тест за възрастни и деца.